THESIS

1769

Sonnenmeyer, Joh. Wilhelm
Halle a/d.S.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

VERO ORTV MALI HYPOCHONDRIACI ET HYSTERICI

QVAM

INDVLTV GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PRAESIDE

D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,

POTENTISSIMI PRVSSIAE REGIS A CONSILIIS INTIMIS,

MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRALIS PROFESSORE PVBL. ORDINARIO,

FACVLTAT. MEDIC. SENIORE, REGIORVMQVE ALVMNORVM EPHORO,

IMPERIALIS ACAD. NAT. CVRIOS. PRAESIDE ET COMITE PALAT. CAESAREO,

REGIARVM SOCIETATVM SCIENTIARVM, ANGLICANAE, BEROLINENS.

ET MONSPELIENS. SODALI,

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS

ET PRIVILEGIIS DOCTORALIBVS RITE CONSEQVENDIS

D. XXI. APRIL. A. R. S. CIↃIↃCCLXIX.

PVBLICE DEFENDET

AVCTOR

IOANNES GVILIELMVS SONNENMAYER

PAPPENHEMIO-FRANCVS.

HALAE

LITTERIS HENDELIANIS.

NB Ultima dissertatio Büchnero praeside defensa.

A SON

EXCELLENCE ILLUSTRISSIME

MONSEIGNEUR

FREDERIC FERDINAND

COMTE

ET PREMIER MARECHAL HEREDITAIRE DU ST. EMPIRE,

COMTE REGNANT DE PAPPENHEIM,

SEIGNEUR DE ROTHENSTEIN, CALDEN,

ET BELLEBERG &c.

CONSEILLER INTIME DE SA MAJESTE IMPERIALE

Monſeigneur!

La profonde Veneration dont je me ſens penetré pour V. E. et les faveurs gracieuſes, dont elle a daigné combler en tout tems feu mon pere, et tous mes parens jusqu' à moi en particulier, ſont des titres trop ſolennels et trop juſtes, pour ne pas autoriſer la hardieſſe, que je prens de rendre aux qualités eminentes, qui brillent en V. E. un hommage public et tres reſpectueux, en Lui conſacrant tres humblement les prémices de mes Etudes academiques. Heureux, ſi j'oſe me flatter, qu'il plairoit à V. E. jetter un regard favorable ſur cette foible production de mes veilles, parce qu'elle roule ſur un ſujet, qui paroit n'être partout à fait indigne de l'inclination diſtinguée, dont V. E. a

toujours bien voulu honorer toutes les ſciences, qui ſe raportent au Bien et à la proſperite du genre humain. Dans l'impuiſance, où je me trouve de reconnoitre jamais, auſſi parfaitement que je le ſouhaiterois, les obligations infinies que j'ai à V. E., je me ferai un devoir ſacreé de tâcher de me rendre digne de la continuation de ſes hautes graces, par les ſentimens les plus reſpecteux pour un Protecteur ſi genereux, et par les voeux les plus ardens, que je ne ceſſerai jamais d'addreſſer au Ciel pour la proſpérité inalterable de V. E. et pour celle de toute SA Maiſon Illuſtriſſime, étant avec le plus parfait devouement, et le plus profond reſpect

Monſeigneur!

de V. E. Illuſtriſſime

le trés-humble et tres obeïſſant ſerviteur
et tres-ſoumis ſujet

Jean Guillaume Sonnenmayer.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

VERO ORTV

MALI HYPOCHONDRIACI ET HYSTERICI.

PRAEFAMEN.

In tanta, noſtra aetate, mali hypochondriaci et hyſterici frequentia, de vero illius ortu diſſerendi occaſio latere nequit. Nolui tamen multus eſſe in iis, quae, poſt edita recentiorum Medicorum ſcripta, vnanimi fere

fere consensu probantur, defenduntur. Ad actionem itaque caussarum remotarum, et quorundam symptomatum ortum maxime attentus fui, persuasus, haec non leui premi difficultate.

Quae vero cum intelligi nequeant, nisi summa saltim, de vera mali hypochondriaci et hysterici essentia et natura, momenta exposita sint. Hanc in prima Sectione leuiter adumbrare studui; secundae et tertiae Sectioni actionem caussarum et ortum symptomatum mali hypochondriaci et hysterici destinaui; in Sectione quarta practica nonnulla adiiciens.

Atque haec praemonenda esse duxi, ne Lectores forsitan a me planam huius mali tractationem exspectent.

SECTIO I.

DE

SEDE ET NATVRA MALI HYPOCHONDRIACI ET HYSTERICI.

§. I.

Qui de ortu mali hypochondriaci et hyſterici diſſerere ſibi ſumit: illum de modo, quo e ſuis cauſſis illa mala profluunt, ſollicitum eſſe oportet. Iam vero id conſtare nequit, niſi eorum cauſſae cum eſſentia, quae praedictis malis tribui debet, conferantur. Quare in noſtra, quam ſuſcipimus, disquiſitione, vera mali hypochondriaci et hyſterici eſſentia et natura proponi ante omnia atque ſtabiliri debet. Sicuti vero, in quouis morbo eruendo, ſymptomatum exacta conſideratio viam, ad morbi naturam intelligendam, pandit: ita mali etiam hypochondriaci et hyſterici natura omnium optime ex ſymptomatibus eruetur. Ne autem odioſa in ea re vtar repetitione, cum tot celeberrimi Viri, et inter hos maxime WHYTT, in recenſendis illis ſymptomatibus occupati fuerunt: miſſis, quae minus e re noſtra ſunt, reliqua breuiter ſtrictimque, experientiae ductu, conſiderabo.

§. II.

Atque *primo* quidem malum hypochondriacum eius eſt naturae, vt totum genus neruoſum afficiat, cum nulla ſit pars neruoſa, quae eius tyrannidem, quamuis pro diuerſitate ſubiectorum et mali ipſius varia ratione, experiri non poſſit. *Cerebrum* pati, docent: vertigius, capitis dolores, deliria, conuul-

ſiones, catalepſis, tetanus, memoriae atque imaginationis ſtupendae laeſiones, agrypniae, ſomnolentia, ſomnus perturbatus, quae malo hypochondriaco et hyſterico accedere ſolent. Organon *viſus* afficitur, cum vertigines, viſio duplex, coecitas nimiaque eius organi ſenſilitas et dolores, cuius rei exemplum WHYTT (l. c. pag. 235.) affert, ab hypochondriaco aeque ac hyſterico malo producantur. *Aures* ſuſurru, tinnitu, ſurditate aliisque auditus deprauationibus laborant. Neque minus *odoratus* peruertitur (WHYTT l. c. pag. 76.), *lingua*que interdum bene a corporibus, quae alii horrent homines, afficitur. Sed *cutis* quoque patitur dolore, pruritu (GAVBIVS Inſt. path. med. §. 681.), nimia ſenſilitate (HALLER Element. phyſiol. T. V. pag. 95.), tactu peruerſo (*Nou. Act. N. C.* Tom. III. p. 348. ſeq.) Quodſi nunc his addideris anxietatem, debilitatem magnam et appetitum vagum peruerſum, incommoda a cibis quos alii facile ferunt, febrem neruoſam, quam WHYTT obſeruauit et ſimilia: Totum genus neruoſum, varia et multiplici ratione, a malo hypochondriaco et hyſterico affici poſſe, ſine dubio concedes.

§. III.

Quae neruos inter et fibras muſculares ſympathia intercedit, eam, vt multa alia, ſic malum etiam hypochondriacum et hyſtericum declarat; cum fibrae muſculares in eo malo aeque, ac neruorum ſyſtema, afficiantur. Spaſmi varii et tremores, conuulſiones, tuſſis, cordis palpitatio, animi deliquia, paralyſes, pulſus miris modis variantes, tetani, haec, inquam, omnia quam

quam valide mufculorum fyftema in iftis malis patiatur, manifefto teftantur.

§. IV.

Quamquam autem malum hypochondriacum et hyftericum fuam in totum neruorum et fibrarum mufcularium fyftema vim exercet et tyrannidem, prout ex hactenus dictis apparet: attamen maxime et prae ceteris partibus in primas faeuit vias. Obferuamus enim, 1) prima frequentiffima et grauiffima fere incommoda, quibuscum folet iftud malum ftipatum incedere, circa primas fefe vias exferere; 2) reliqua incommoda, quae aliis partibus infunt, proximius aut remotius vitiis primarum viarum deberi, quod WHYTT eleganter fatis docuit; 3) demum nil magis mali hypochondriaci et hyfterici ortui fauere, quam vitia primis inducta viis. Quae cum ita fint, atque reliqua huius mali fymptomata, quorum omifi recenfionem, ex allatis deduci debeant: patet, *malum hypochondriacum et hyftericum in toto equidem genere neruofo et fibrarum mufcularium fyftemate refidere, maxime tamen primas occupare vias.*

§. V.

Atque haec de fede horum, quae diximus, malorum. Quonam vero in vitio corporis vera illorum effentia et natura ponenda? Vidimus (§ §. II–III.) comparere in malo tam hypochondriaco, quam hyfterico, phaenomena, quae actionem neruorum et fibrarum mufcularium auctam, imminutam, deprauatam effe fuadent, et monuimus (§. antec.), reliqua, quae his malis infunt, quam optime exinde deduci poffe. Obferuamus porro, fubie-

cta ſenſiliora ad concipiendum, quod tractamus, malum valdopere eſſe prona; remedia, quae neruina ſunt, vt cortex, opium, caſcarilla, amara, ſimilia, conducere, nocere contra ea, quae grauius genus neruoſum afficiunt; nil denique magis paroxyſmos huius mali rouocare, quam ſi cauſſa, quae commouere poteſt neruos et fibras muſculares, admittatur. E quibus conflatur, morbum, quem malum aut hyſtericum, aut hypochondriacum nominamus, in aucta et deprauata totius quidem generis neruoſi et muſcularis, maxime tamen primarum viarum, ſenſilitate et irritabilitate conſiſtere. Dicimus vero, *auctam* eſſe ſenſilitatem et irritabilitatem, quando ſtimuli, qui in ſanitatis ſtatu parum aut nil efficiunt, validos producunt motus; *deprauatam* autem nuncupamus, ſi partes ſenſiles et irritabiles a ſtimulo quodam non ea, ac fieri debet, ratione afficiuntur, v. g. quando fauces, ob internam neruorum conſtitutionem, aquoſa non ferunt, dura contra ea corpora facile, vt in hydrophobia, aut ventriculus, vt in hypochondriacis et hyſtericis, mollia non ſine graui incommodo concoquit, dum a duris nihilominus bene ſe habet.

SCHOL. I. Non mirabuntur Lectores, me malum hypchondriacum et hyſtericum in praeſenti Tractatione coniungere. Exploſâ enim ſententiâ, quae ſtatuit, hyſtericum malum vteri tantum eſſe affectionem: cum aliis cenſeo, vtrumque malum eiusdem farinae eſſe. Differentia ſexus gradualem quidem et a diuerſitate partium pendentem, minime vero eſſentialem diuerſitatem inducit.

SCHOL. II. Cum, quae malo hypochondriaco et hyſterico accedunt, ſymptomata non auctam et tantum deprauatam, ſed etiam imminutam ſenſili-

ſilitatem et irritabilitatem prodant (§ §. II–III.): videri poſſet, ac ſi haec non minus, quam illa, in contenta iſtorum malorum definitione attendi debeat. At enim vero, quae obſeruantur, tamquam imminutae ſenſilitatis et irritabilitatis effectus, v. g. caecitas, paralyſes, ſyncope &c. demum ab auctis aut deprauatis hisce potentiis dependent. Earum itaque decrementum omitti poterat.

SCHOL. III. Malum hypochondriacum et hyſtericum vel extra paroxyſmum conſiderari poteſt, vel in ipſa exacerbatione. Si prius: Morbus eſt, cuius eſſentia in aucta et deprauata omnium ſenſilium et irritabilium, maxime tamen primarum viarum, actione conſiſtit. Si poſterius: Congeriem ſiſtit ſymptomatum ex certa partium conſtitutione oriundam.

SECTIO II.
AETIOLOGIA MALI HYPOCHONDRIACI ET HYSTERICI.

§. VI.

Cum auctae et deprauatae ſenſilitati et irritabilitati debeatur malum hypochondriacum et hyſtericum (§. V.), non poteſt cauſſarum, e quibus profluit, modus agendi recte perſpici, niſi de iſtis prius neruorum et fibrarum muſcularium vitiis diſſeratur. Atque primo quidem, quod *auctam ſenſilitatem* attinet, triplici illa ratione et cauſſa produci poteſt. Namque I. quando *genus neruoſum interne ita mutatur, vt faciliores tremores concipiat.* Quamuis ſcilicet neruorum natura adeo obſcura ſit, vt eorum actiones vix cum certitudine definiri queant; videntur tamen ex ſuſcitatis in genere neruoſo tremoribus, pro ratione rerum, per ſenſus cognoſcendarum, diuerſis, omnium optime explicari poſſe. Iſti vero tremores nec ſoli

fluido nerueo, nec soli etiam medullari neruorum substantiae adscribi debent (*illud* enim analogia, *hoc* mollities dictae substantiae non permittit), sed vtrique potius neruosae naturae momento dandi sunt, ita quidem, vt inepta in se, ad concipiendos tremores, neruorum solida substantia, admixto fluido nerueo apta ad id reddatur. Statuit sic fere *Illustr.* LVDWIG (*Inst. physiol.* §. 310. p. 112–113.). Quodsi vero hoc: sequitur, sensilitatem augeri, quando interna illa neruorum constitutio, qua concipiendis tremoribus pares sunt, increscit, atque ideo *quoad nerueum liquidum* subtilitas, *quoad medullarem* vero *neruorum substantiam* glutinis mobilitas incrementum nanciscitur. Nonne id comprobatum videmus in hominibus sanguinei temperamenti, quorum summam sensilitatem nemo non concedet? Tenuitas sanguinis, quae isti temperiei adsignari debet, subtilius non solum fluidum nerueum, sed mobilius quoque solidorum gluten promittit. II. Quando *extra neruum caussa adest*, *qua aut tenditur neruus*, *aut irritatur*. Quae enim irritant neruum, eo facilius eoque grauius irritant, quo plura sunt puncta, in quibus irritamenta neruum contingunt, atque hinc tensio nerui, quae puncta contactus auget, sensilitatem maiorem efficit, sicuti eam in partibus, quae inflammationem patiuntur, deprehendimus. Quando etiam irritamenta neruorum corpori iam inhaerent: fit inde, vt, nouo accedente, facilius neruus irritetur: Exemplum praebent cholerici, maniaci, qui, cum sanguinis orgasmus, tamquam irritamentam, iam adsit, leui accedente caussa in enormes abripiuntur sensationes, motusque in-

de-

dependentes. III. *Inconsuetudo irritamenti.* Insueta enim minus feruntur. IV. *Si deficiant, quae neruos alias defendunt, ne nimium ab irritamentis afficiantur.* Mucus, tegmina, si deficiant, huc pertinent.

§. VII.

Longe difficilius eruuntur *deprauatae* seu *alienatae* sensilitatis caussae (§. I.). Huc tamen spectare videntur: I. *Status sensorii communis.* Notum est STVRMII experimentum, quo decussati digiti vnum globulum nobis indicant, tamquam duo essent (HALLER l. c. Tom. V. pag. 95.). In casu, quem *Illustr.* EBERHARDVS (*Nov. Act.* N. C. l. c.) memorat, hypochondriaco, paroxysmo affecto, omnia, et vel proprii corporis partes, duplicia comparebant tactu, licet visu vnicum tantum esse obiectum cognosceret. In vertigine omnia moueri videntur, licet quiescant. Nonne in his similibusque deprauatae sensilitatis exemplis status sensorii communis accusari debet? Anima nempe mutationes sensorii communis proxime quasi sentit. Vt vero recte sentiat: mutationes sensorii iusto ordine, iusto gradu, iusto discrimine, rectaque ratione perfici debent, ipsumque commune sensorium alienis motibus immune esse oportet. Quodsi horum vel vnicum deficiat: deprauata exinde potest sensatio oriri. II. *Maior sensilitas.* Deprauata enim sensilitas in eo consistit, vt res quaedam non ea, ac in sanitatis statu, ratione percipiantur. Nunc vero maior sensilitas, cum actionem stimulorum augeat, facile id efficit, quod oculorum nimis sensilium exemplo maxime patet. Docet quoque experientia, depra-

prauatam ſenſilitatem ad auctam plerumque accedere, huiusque cauſſas illam producere, vel ſola id docente hydrophobiae ſpecie, quae ab inflammatione faucium producitur. III. *Torpens ſenſilitas*, fere vt nimis aucta, deprauatam efficit. Minuit enim ſtimulorum actionem adeo, vt mens facile excitatam ſenſationem male percipiat. Hinc viſio duplex a paralyſi oculi (*Celeberr.* MVZELII *mediciniſche und chirurg. Wahrnehm. zwote Sammlung*, pag. 94. ſeqq.). IV. *Tenſio neruorum mutata.* Pro varia enim neruorum tenſione, differunt quoque ſtimulorum impreſſiones. Quare, ſi tenſio illa mutetur, deprauata inde ſenſibilitas prouenire, poteſt. Exempla habemus, vel in ipſo ſanitatis ſtatu. Non omnes nerui, ab vna eademque re, eadem etiam afficiuntur ratione. Aërem fert aſpera arteria, ſanguinem cordis nerui, vtrumque male fert ventriculus. Videtur ergo, in ipſo ſanitatis ſtatu, varius in neruis tenſionis gradus obtinere, vt nerui diuerſimode a ſtimulis affici queant; licet non negem, huius phaenomeni plures cauſſas exiſtere; nam, quod HALLER monuit, tegminum diuerſitas multum hic valet. V. *Laeſa imaginatio*, vt in deliriis. Quorſum exempla referri poſſunt, quae TISSOT (*Rede von der Geſundheit der Gelehrten*) collegit atque exinde deduxit.

§. VIII.

Sequeretur nunc, vt cauſſas auctae et deprauatae irritabilitatis perſtringerem. Pauca tamen hic ſufficient. Quae enim vis irritabilitas vocatur, a neruis non ſolum ex parte pendet, ſed etiam dirigitur. Quare, hoc reſpectu, praedicta irritabilitatis

tatis

tatis vitia, ſenſilitatis laeſionibus ſimilibus (§§. VI–VII.) reſpondebant. Praeterea actio irritabilitatis in fibris muſcularibus ea perficitur ratione, qua in nerueis ſenſatio. Quare iterum auctae et deprauatae ſenſilitatis cauſſae ad auctam aut alienatam irritabilitatem, quantum id diuerſitas fibrarum neruearum et muſcularium permittit, applicari poſſunt. Nil ergo ſupereſt, quam vt nunc, his praemiſſis, de cauſſis mali hypochondriaci et hyſterici diſſeramus, modumque oſtendamus, qua earum quaelibet agit, vt effectus determinatus producatur (§. V.).

§. IX.

Et *primo* quidem, ne vllum fere datur vniuerſale maſſae ſanguineae vitium, quod malo hypochondriaco et hyſterico inferendo non par eſſet. I. Copioſa ſanguinis abundantia ſ. *Plethora.* Repunt per neruos, docente id Anatomia, vaſa ſanguifera. Quodſi nunc a Plethora haec nimium diſtendantur: fieri hinc poterit, vt tenſio neruorum increſcat, ſenſilitas partium et irritabilitas alteretur (§§. VI. ſeq.), et malum hypochondriacum et hyſtericum producatur (§. V.). Hinc toties a ſuppreſſis haemorrhagiis naturalibus mala illa enaſcuntur, hincque etiam a neglectis artificialibus eorum paroxyſmus recrudeſcit. II. *Defectus ſanguinis.* Nam excedentes haemorrhagiae, Veneris abuſus, curae et ſimilia, horum malorum cauſſae ſunt. Defectus namque ſanguinis et humorum corpus debilitat; debilitas autem corporis humorum tenuitatem infert (§. VI.). III. *Spiſſitudo ſanguinis atrabilaria aut pituitoſa. Illa*, tum ſtaſes in neruorum vaſculis, hincque tenſiones, fere vt de plethora di-

cimus, in neruis producit; *haec* viſcido replet primas vias, potenti neruorum irritamento (prouti epilepſia, ſaepe abinde proveniens, teſtatur), quo ipſo ergo ſenſilitas augetur (§. VI.). III. *Tenuitas ſanguinis nimia.* Quae gluten mobilius, fluidum nerueum tenuius reddendo ſenſilitati augmentum addit (§. cit.). Hinc in teneris inque debilibus ſubiectis malum hypochondriacum et hyſtericum adeo frequenter occurrit. V. *Motus ſanguinis lentus.* Staſes enim producit, in infimo potiſſimum ventre; vnde tenduntur fibrae nerueae. VI. *Motus acceleratus ſanguineae maſſae.* Debilitat enim corpus et neruos; defectum ſaepe boni ſanguinis infert; non raro ſtaſes humorum producit; auget neruorum et fibrarum muſcularium irritamenta; accedente denique rarefactione ſanguinis, ſeu orgaſmo, neruorum praeternaturali tenſioni fauet. III. *Acrimonia ſanguinis.* In ſe enim ſpectata irritat neruos et fibras muſculares (§§. VI–VIII.). Dein *vel* cum ſpiſſitudine, *vel* tenuitate ſanguinis nimia coniungitur. VIII. *Congeſtio ſanguinis ad primas vias.* Tendit enim neruos, irritat eos ſimul fibrasque muſculares. Quo intelligitur: cur menſium et haemorrhoidum fluxus, cur ſcirrhi et alii abdominis tumores, vita etiam ſedentaria, compreſſio abdominis, praedicta mala efficiant.

§. X.

Nil dein magis mali hypochondriaci et hyſterici ortui fauet, quam iſta neruorum conſtitutio, quae teneritudinis nomine venit, quando praecipue primarum viarum neruos afficit. Cohaeſio ſcilicet ſolidorum duplici ratione *imminui* poteſt. Vel enim

enim cum faciliori ruptura coniuncta eſt, vel ſine ea exiſtit ita, vt validiſſimam diſtenſionem, ſine ruptura, partes perferre queant. *Illa* teneritudo, *haec* laxitas vocatur. Teneritudinem neruorum comitantur: Tenuitas humorum, aucta ſenſilitas, defectus interdum, ſaepe abundantia humorum. Vnde patet, quam valida ſit, in malo hypochondriaco et hyſterico generando, cauſſa. Efficiunt autem neruorum teneritudinem: Sanguis tenuis, humorum defectus, acrimonia, motus febriles, vigiliae diutius protractae, meditationes profundiores, morbi varii, neruos debilitantes, praegreſſi, cerebri ictus, contuſiones et alia, quae itaque omnia huc referri debent.

§. XI.

Vitia autem primarum viarum eminent inter has cauſſas. I. *Earum debilitas*. Haec tenuitatis humorum cauſſa non raro exiſtit. Quo arctius enim chyli particulae per actionem primarum viarum coniunguntur: eo facilius hinc denſitas ſanguinis effici poteſt. Quo leuior autem chyloſas inter particulas cohaeſio eſt: eo tenuior etiam paratus inde ſanguis redditur. Nunc vero ſi debilitate laborent primae viae, minore cum robore ſeſe contrahunt, quo fieri poteſt, vt chyli particulae non ſatis arcte inter ſe cohaereant, hincque, ob ſub ſequentem humorum tenuitatem, malum hypochondriacum et hyſtericum enaſcatur (§§. IX. X.). Verum haec ipſa debilitas vitio quoque fauet, tenuitati plane contrario, viſciditati nempe chyli. Quando nempe, licet robur primarum viarum fractum ſit, viſcidiores cibi aſſumuntur: minus valenter concoctionis vires viſcidi

resistentiam superare possunt; immutatum ergo relinquitur, degenerat in mucum viscidum, qui *vel* irritando neruos primarum viarum (§ §. IV. IX.), *vel* flatus, qui tendunt neruos primarum viarum (§. VI.), producendo, caussa mali hypochondriaci et hysterici euadit, eo potentior, quo magis sua ipsamet visciditate vasorum secretoriorum oscula oblinit, secretionem liquidorum impedit, sicque visciditatem magis magisque auget. Debilitas demum primarum viarum flatulentiae occasionem praebet, de qua monui iam, posse eam hypochondriacam et hystericam passionem inferre (WHYTT l. c. p. 142.). Quodsi vero huius mali tam potens caussa existat debilitas primarum viarum: non mirandum certe erit, quod curae animi, cerebri affectiones, meditationes profundiores, cibi porro viscidi, fumo indurati, farinacea non fermentata, multum ingesta, abusus potulentorum calidorum et similia, eiusdem mali caussae obseruentur. II. *Defectus aut inertia liquidorum digerentium.* Hinc enim concoctio laeditur et viscidum producitur. III. *Praeternaturalis stimulus primis viis applicatus*, v. g. vermes, cerebri irritationes ad ventriculum propagatae (§. VI.). IV. *Muci*, neruos ibi sitos oblinientis, *aut nimia tenuitas*, *aut defectus* (§. VII.). Hinc aquae calidae nimium ingurgitatae effectus patet. V. *Vitia chronica, coctionem laedentia* (n. I.). Quorsum spasmi frequentes, flatulentia, scirrhi et alia referri debent.

§. XII.

Ex pertractatis huc vsque colligi potest: I. *Caussam* mali hypochondriaci et hysterici *proximam* consistere in ea neruorum

et

et fibrarum mufcularium, primarum maxime viarum, conditione, qua ad faciliores et inordinatos motus apti redduntur (§. V.). II. *Cauffas antecedentes* latere *modo* in mobilitate maiori praedictarum partium, *modo* in tenfione earum praeternaturali, certo in gradu contingente, *modo* in ftimulo fortiori, iisdem conuenienter applicato, *modo* demum in defectu earum rerum, quae neruos fibrasque mufculares contra nimiam ftimulorum vim atque potentiam defendunt (§. VI.). III. Cauffas demum *praedifponentes* et *occafionales* ad eas reduci poffe, quae §§. IX. X. XI. traditae funt, ita quidem, vt, pro diuerfitate fubiectorum, modo praedifponentes fint, modo occafionales, prouti id in aliis quoque corporis aegritudinibus fieri poteft.

§. XIII.

Intelligitur ex praedictis I. diuifio in malum hypochondriacum et hyftericum *cum materia* et *fine materia*. Quod enim ex fola generis neruofi et mufcularis nimia oritur mobilitate, malum hypochondriacum et hyftericum fine materia vocatur, ab illo, quod cum materia dicitur, in eo diuerfum, quod hoc a vitio quodam fluidorum materiali, v. g. Plethora, fpiffitudine, oriatur (*van* SWIETEN *Commentar.* Tom. III. pag. 91. 92.). II. Non poffe hoc malum ab atra bile, vt BOERHAAVIVS vult, et a laefionibus venae portarum fyftematis folum deduci, licet exinde originem fumere queat. III. Quare adeo diuerfae conftitutionis homines eo malo afficiantur, quod bene notauit TRALLES (Tract. *de Opio*, Sect. III. pag. 37. 38.). *Vidi viros lacertofos*, inquit, *torofos*, *robuftos*, *nihilo minus hypochondriacos;*

 vidi

vidi alios tenuioris corporis habitus, teneriori debiliorique solidorum omnium compage praeditos, malo hoc misere afflictos; vidi sanguine et succis plenos, aeque ac macilentos, eius tyrannidem expertos; vidi satis exercitatos mobilique viuendi generi addictos; vidi sedentariam et otiosam degentes vitam, perinde aegritudine hac odiosa laborantes.

§. XIV.

Vnica adhuc quaestio soluenda restat: Quare nempe infantes puerique et puellae malo hypochondriaco et hysterico magis immunes deprehendantur? Quod certe mirari posset, cum in ista quidem aetate sensilitas adeo magna et insignis etiam caussarum occasionalium, v. g. vermium, acidi in primis viis, muci tenacis &c. prouentus adsit. Soluere eam tentauit WHYTT (l. c. pag. 99.), nescio vero, an satis bene. *Man kann noch hinzusetzen*, inquit, *daß Kinder, ob sie gleich Zuckungen und andern Nervenkrankheiten sehr unterworfen sind, doch selten von dem hypochondrischen Uebel befallen werden, weil die Nerven des Magens und Gedärme bey ihnen nicht diejenige widernatürliche Empfindung haben, die gewöhnlich sich bey dieser Krankheit befindet* – . Verum alienata illa s. deprauata primarum viarum sensilitas auctae sensilitatis solet esse sequela (§. VII.), docetque obseruatio alias, sensibiliora subiecta facile labem hystericam et hypochondriacam concipere. Nondum ergo nodus solutus. Soluetur forsitan sic, vt assumatur, ipsam illam ad alios neruorum morbos procliuitatem, quam praesentem esse in infantibus experientia comprobat, delere quasi procliuitatem

ad

ad malum hypochondriacum et hyſtericum. Cauſſae enim epilepſiae, conuulſionum aliorumque morborum, quorum origo a neruis repeti debet, ſimiles ſunt mali hypochondriaci et hyſterici. Cum vero morbi iſti nihilo minus a ſe inuicem differant, cauſſae etiam diuerſae ſint neceſſe eſt. Sicque hac ipſa diuerſitate effici poteſt, vt, qui huic obnoxius eſt, alii minus ſuccumbat neruorum morbo.

SECTIO III.

DE ORTV SYMPTOMATVM MALI HYPOCHONDRIACI ET HYSTERICI.

§. XV.

Sunt eruditos inter, qui hypochondriaco ſe malo laborare vel aliis imponunt, vel ſibi imaginantur, credentes ſine dubio, non ſatis ſe ſapientes haberi poſſe, ni morbo ſapientum laborent. Qui vtinam per aliquod tempus vere tollendi mali effectus experiantur! Vna certe eſt ex miſerrimis chronicarum aegritudinum, cum non corpus ſolum, ſed et animam turbet, illudque multiplici ratione. Adeo etiam mirifica eius ſymptomata exiſtunt, vt fontes eorum praecipuos aperire non incongruum ſit et a noſtro fine remotum.

§. XVI.

In explicandis autem mali hypochondriaci et hyſterici ſymptomatibus attendi debent, quae tradam. I. Summum eſſe ventriculum inter reliquumque genus neruoſum conſenſum (WHYTT l. c. pag. 16. ſeqq.). Ne vllum fere datur neruorum vitium,

vitium, quod ab inflicta ventriculo labe proficisci non possit. Epilepsiae, tetani, deliria, conuulsiones, dolores, paralyses, vertigines, anxietates, catalepsis, syncope, vitia oculorum et aurium, atque innumera alia mala hinc profecta esse visa sunt. Cum omnia haec mala ideo determinentur, quod neruis ventriculi vitium imprimatur, ad reliquos neruos sese extendens; malum vero hypochondriacum et hystericum affectis potissimum ventriculi neruis debeatur (§. V.): perspicitur facile, quare enumerata neruorum vitia a malo hypochondriaco et hysterico minime aliena esse inueniantur.

§. XVII.

II. Turbari eo malo primarum viarum actionem. Spasmi enim, qui auctae harum partium sensilitatis frequentissimi sunt comites, non solum dolores producunt, sed peruertunt etiam coctionem ciborum, flatus generant, atque excretionem aluinam modo augent, modo minuunt, cum nauseis, vomituritionibus, vomitibus ipsis et reiectionibus biliosae materiae, colicam biliosam, monente SYDENHAMO, non raro mentientibus; appetitum denique modo acuunt, modo obtundunt. Hos spasmos sequitur proportionata partium debilitas, quae non minus, quam spasmus, multiplicibus damnis inferendis par est (§. X.), quibus omnibus efficitur, 1) vt maior cruditas chyli enasci queat, acidum praecipue et mucosum primis viis infestum, cum liquida digerentia non satis praeparari possint; 2) vt spasmi, flatus, excrementa stagnantia non solum motum sanguinis mirifice in vasis abdominalibus turbent, sed etiam congestiones humorum versus

ſus alias partes producant; 3) vt, ob vtrumque, deſcripti neruorum morbi (§. anteced.), cum multiplicibus pulſuum mutationibus, inferri queant atque enaſci. Dici enim vix poteſt, quam frequenter morbi neruorum nociuae primarum viarum materiae debeant adſcribi; 4) malum hypochondriacum et hyſtericum ſui ipſius eſſe fontem; 5) demum a malo hypochondriaco et hyſterico infarctus et ſcirrhos viſcerum abdominalium, laeſiones fluxus menſium et haemorrhoidalis, turbationes excretionis vrinae et vitia varia ſanguinis oriri poſſe.

§. XVIII.

III. *Cauſſas mali hypochondriaci et hyſterici remotas ſatis eſſe diuerſas, ipſaque etiam ſubiecta, eo malo affecta, his illisue, ſaepe non ſatis determinandis et ſub idioſyncraſiae nomine comprehenſis, conditionibus a ſe inuicem recedere.* Pro vtriusque enim momenti diuerſitate ſymptomata mali hypochondriaci et hyſterici non ſolum diuerſa comparebunt, ſed fiet etiam, vt hoc illudue ſymptoma modo facilius, modo difficilius accedat. Qui v. g. a ſpiſſitudine humorum malum illud concipiunt, in melancholiam, ſcirrhos, icterum, excretionem aluinam langueſcentem &c. facilius incident. Sicque pro idioſyncraſiae quoque diuerſitate res quaedam a quibusdam non perferuntur, quas alii facile ferunt.

§. XIX.

Quamuis autem ex praedictis ſymptomatum mali hypochondriaci et hyſterici ortus generatim intelligi queat: Iuuabit tamen adhuc, ſingularibus quibusdam ſymptomatibus ex-

plicandis paullo diutius inhaerere. *Clauus hyſtericus* et *hypochondriacus*, quo cephalaeam ad verticem modo, modo ad tempora ortam, et a malo hypochondriaco et hyſterico prouenientem intelligunt, vnum eſt ex frequentiſſimis huius mali phaenomenis. Fuerunt, qui illum ex copia et magnitudine arteriarum, ad ea loca tendentium, apte explicari poſſe crediderunt, cum perſpectu facile ſit, raptum humorum ad illa maxime loca contingere, quibus aut magnae aut plures arteriae inſunt. Verum enim vero non ſatis attendunt, arterias cerebrum verſus tendentes longe adhuc copioſiores eſſe atque ampliores, cum tamen, quod ipſa experientia docet, iſta cephalalgiae ſpecies in exterioribus magis partibus producitur, ipſo encephalo immuni exiſtente. *Nonnunquam*, inquit SYDENHAMVS, qui nomen inuenit, *exteriorem capitis partem occupat, pericranium inter craniumque dolorem vix tolerabilem afferens – – haec ſpecies clauus hyſtericus mihi eſt.* Vid. EIVS *Opera omn.* p. m. 257. Ipſe Sydenhamus (qui malum hypochondriacum et hyſtericum generatim a ſpirituum animalium ἀταξίᾳ deducit, vnde, facto impetu in hanc illamue partem, plus quam pro rata denſi nimiique ferantur, ſpaſmos vti et dolores excitantes, vbi in partes ſenſu exquiſito praeditas irruant,) cauſſam claui hyſterici (l. m. c. p. m. 263.) ita tradit: *In eo*, inquit, *ſpiritus ab omni corporis ambitu in certo pericranii quaſi punctulo concentrantur, dolorem non minus perterebrantem, quam ſi clauus ferreus in caput vi adigeretur, acceſſentes, vna cum inſigni materiae viridis euomitione. Quae quidem ſpirituum ab vniuerſo corpore quaſi in punctum contra-*

ctio

ctio non multum abludit ab ista radiorum solis collectione, quae fit ope vitri incensorii: Vtque hi vi vnita exurunt, ita et isti, ob eandem rationem, dolorem infligunt, membranas quasi discerpentes, lacerantesque iunctis viribus. Sed ingenue fateor, non intelligere me, quid optimus SYDENHAMVS ista spirituum in vnum quasi punctum contractione, designatum velit, cum, licet clauus hystericus adsit, reliquae tamen partes non minus sensiles, ac antea, obseruantur. Neque etiam facile licebit, spiritus animales solis radiis substituere. Quodsi vero (vt fere assumere possumus) contractio illa spirituum animalium nil aliud sit, quam immoderata neruorum actio, qua harmonia partium sensilium tollitur: dolor inde quidem et clauus hystericus oritur, vera tamen illius caussa nondum constat. Superest, vt hanc determinemus. Censeo itaque, clauum hypochondriacum et hystericum a consensu primarum viarum cum partibus ab eo affectis oriri, atque ita quidem, vt *modo* a certa materia, v. g. acri, sanguine &c. *modo* vero a sola primarum viarum affectione producatur. Cuius sententiae veritas patet, si consideretur, 1) istis hystericis, quae chloroticae sunt, maxime eam esse familiarem, quod SYDENHAMVS notauit (l. m. c. pag. 257.); in his vero primarum viarum actio valdopere turbata inuenitur. 2) Praesente clauo hysterico maxima solere primarum viarum et infimi ventris incommoda adesse, v. g. ructus, nauseae, tormina ventris, alui adstrictio, vrina tenuis copiosa, vomitiones interdum enormes viridis materiae, quibus demum sensus motus cuiusdam, per dorsi spinam ascendentis, accedit. 3) Eo do-

lore minus affici ſubiecta, quando primarum viarum incommoda minora exiſtunt. *Daß dieſe Kopfſchmerzen*, inquit WHYTT, *oft von einer Sympathie mit dem Magen herkommen, wird ſo wohl aus dem heftigen Brechen wahrſcheinlich, ſo ſich bisweilen bey dem* clauus hyſtericus *einfindet, als auch aus der Bemerkung, daß Leute, die ſonſt ſehr mit Blähungen im Magen, und ſolchen plötzlich kommenden und wieder verſchwindenden Kopfſchmerzen geplagt ſind, dieſe Schmerzen nicht ſo oft bekommen, wenn ſie von Blähungen frey ſind* (l. c. pag. 174.). Non poteſt ergo alia, quam praedicta, huius phaenomeni cauſſa aſſignari.

§. XX.

Conuulſiones, epilepſiae, catalepſis, deliria et ſimilia cerebri mala *modo* a materia, primis in viis latitante, v. gr. muco, bile; *modo* a raptu humorum verſus caput, a ſpaſmis infimi ventris enato, *modo* a cauſſa mali hypochondriaci et hyſterici remota, v. g. ſpiſſitudine, plethora, vermibus, ita oriuntur, vt magna neruorum in hypochondriacis et hyſtericis mobilitas tamquam praediſponens iſtorum malorum cauſſa, concurrat. Inſignis neruorum mobilitas, primarum viarum cruditates, congeſtiones demum verſus caput, *vertigines* producunt. Spaſmi, materia primis in viis latens, ſaepe etiam cauſſa mali hypochondriaci et hyſterici remota, neruorum demum alienata actio, quae certas res minus facile ferunt, *lipothymiam* procreant. Mobilitas generis neruoſi inſignis, a leuiori etiam cauſſa excitandi, non ſolum efficit, vt a leui quoque ſtimulo ſopitus mali hypochondriaci et hyſterici paroxyſmus recrudeſcat, ſed vt etiam res ſaepe per-

cipian-

cipiantur, quae non adſunt, licet huc non minus faciat cruditas primarum viarum et congeſtio humorum, ſicuti ex ſuſurru et tinnitu aurium patet. Debilitati generis neruoſi, affectis primis viis et laeſae imaginationi, *meticuloſitas* hypochondriacorum debetur, et ad concipienda varia animi pathemata procliuitas. Sed ſufficiant haec de ſymptomatibus mali hypochondriaci et hyſterici dicta, cum, quae reſtant, partim ex iis, quae ſupra de alienata ſenſatione tradidi, explicari queant, partim a celeberr. WHYTT ad ſuas reuocata ſint rationes, partim etiam ſimili, ac praecedentia, modo concipi debeant. Id vero ex diſputatis, et obſeruationibus, quas WHYTT ſuppeditauit, luculentiſſime apparere credo, mali hypochondriaci et hyſterici ſymptomata neruis maxime et primis viis affectis deberi, quo ipſo confirmantur, quae Sectione prima de vera illius mali ſede eiusdemque natura adducta ſunt.

SECTIO IV.

CONSECTARIA QVAEDAM PRACTICA.

§. XXI.

Addam his practica nonnulla momenta, quae ſponte ex diſputatis ſequuntur et intelligi poſſunt.

I. *Rationalis mali hypochondriaci et hyſterici curatio variam medendi methodum efflagitat.* In tanto enim illarum cauſſarum, quae iſti malo producendo pares ſunt, diſcrimine, vna certe eademque methodus vtilis eſſe nequit.

II. *Egregie errant, qui in quocumque malo hypochondriaco et hysterico resoluentia suadent, exhibent.* Cum scilicet nimia humorum tenuitas eam passionem inducat non solum, sed frequentius forsitan, quam humorum spissitudo: sequitur, soluentia, potentiora potissimum, non semper posse conducere.

III. *Inconueniens saepe videtur esse ea hypochondriaco malo medendi methodus, qua haemorrhoides promouentur.* Namque 1) datur sine dubio malum hypochondriacum, quod moliminibus haemorrhoidalibus minime debetur; quo in casu methodus praedicta omnino esset inconueniens. 2) Cum fluxus haemorrhoidalis eiusmodi sit haemorrhagia, quae non solum variis incommodis stipata est, sed quoque leui saepe ex caussa suppressa, innumera mala producit: illo in casu, vbi haemorrhoides iuuare posse praeuidemus, cauti in iis promouendis simus necesse est. Cum imprimis 3) multis in casibus per alia conuenientia remedia eadem commoda impetrari possint. Haemorrhoidum enim vtilitas fere in euacuatione et reuulsione sanguinis a visceribus abdominalibus consistit. Vterque autem effectus venaesectione, plantarum resoluentium vsu, aptoque viuendi genere produci potest. Quando interea 4) fluxui haemorrhoidali iam adsuetum est subiectum hypochondriacum, et ab eo non rite succedente suam malum hypochondriacum originem sumsit, tunc videtur recte promoueri posse, cum eo in casu facilioris sanationis nulla spes adsit. Conferri merentur de fluxu haemorrhoidali *Illustris de* HAEN *Thes. patholog. de Haemorrhoidibus.*

IV.

IV. *Correctio primarum viarum, in curando malo hypochondriaco et hysterico, vtramque facit paginam* (§. X.).

V. *Opiata, cum cortice coniuncta, optima quidem sunt, quando a sola neruorum mobilitate malum hypochondriacum et hystericum oritur, non nimis tamen his fidendum*, cum 1) male primas vias afficiant; 2) caussas quasdam mali hypochondriaci et hysterici augeant; 3) temporarium saepe tantum lenimen afferant.

VI. *Si quae remedia vniuersalia dici possunt in hoc malo: certe erunt plantae amarae, quarum virtus antispastica et roborans insignis est.* Corrigunt enim neruorum vitia, ventriculi neruis amicae sunt, partibus debilitatis robur restituunt. Antispastica praeterea sua virtute fontem plurimorum malorum occludunt. Confer. *Illustr. et Vener.* BÜCHNERI *Dissert. de Plantarum amararum insigni virtute medica.* Hal. 1748.

VII. *Vomitoria et purgantia in malo hypochondriaco et hysterico sine materia vitanda sunt: leniora tamen conducunt, quando ob nimiam aut ventriculi aut intestinorum cruditatem vel ipsum excitatur, vel vrgentiori symptomate stipatur, nisi hoc ipsum ita comparatum sit, vt vtriusque remedii vsum interdicat.*

VIII. *Martialia non semper bene adhibentur.* Conducunt roborante sua virtute, nocent vero, quando spissi humores adsunt et vlcera in partibus internis, a quibus non semper immunes sunt hypochondriaci et hystericae.

IX. *Balnea roborantia, vel etiam relaxantia*, illa, tollendo debilitatem et mobilitatem neruorum, haec, ſpaſmos et tenſiones neruorum minuendo, *non paruae erunt hic vtilitatis.*

§. XXII.

Sic itaque, pro inſtituti ratione, de malo hypochondriaco et hyſterico dixi, ideo maxime eius ortum explicandum mihi ſumens, vt actionem cauſſarum remotarum determinarem. Nec potui ergo, nec debui omnia huius mali momenta tractare.

T A N T V M.

ERRATA.

Pag. 9. §. II. pro vertigius, lege vertigines.

